

SOSYAL POLİTİKALAR KURULU

RAPOR - MART 2025

TÜRKİYE'DE

NÜFUS ARTIRICI

TEDBİRLER

SAADET

GİRİŞ

Nüfus artışı, toplumların sosyal, ekonomik ve siyasi yapısını derinden etkileyen dinamik bir olgudur. İktisadi kalkınma açısından, genişleyen bir nüfus işgücünü artırabilir, verimliliği ve yenilikçi sektörlerin gelişimini hızlandırabilir. Özellikle genç ve dinamik bir nüfus yapısı, sürdürülebilir büyümeyi destekleyerek ekonomik canlılığı da arttırmaktadır.

Demografik değişimler sadece ekonomik boyutta değil, sosyal yapının birçok alanında da dönüşümlere yol açmaktadır. Artan nüfus eğitim, sağlık ve istihdam politikalarının yeniden şekillendirilmesini gerektirirken, aile yapısı ve toplumsal değerler üzerinde de belirleyici bir etkiye sahip olabilmektedir. Yaşlanan nüfusun sosyal güvenlik sistemleri üzerindeki ağırlığı göz önünde bulundurulduğunda, doğurganlık oranlarının istikrara kavuşturulması ekonomik ve sosyal sürdürülebilirlik açısından kritik önem taşımaktadır.

Ayrıca nüfus artışı siyasi süreçler üzerinde de etkili olabilmektedir. Genç nüfusun demokratik süreçlere katılımı arttıkça, nüfus yoğunluğunun yüksek olduğu bölgelerde yeni yönetim stratejilerinin geliştirilmesi kaçınılmaz hale gelmektedir. Dolayısıyla nüfus artışı sadece sayısal bir değişim olarak değil, toplumun geleceğini şekillendiren kapsamlı bir dinamik olarak ele alınmalıdır.

MEVCUT DURUM VE TEMEL SORUNLAR

Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) Dünya Nüfus Günü 2024 raporuna göre, Türkiye 85,4 milyonluk nüfusuyla 194 ülke arasında 18. sırada yer aldı. Ancak toplam doğurganlık hızı 1,51 çocuk ile dünya ortalaması olan 2,31'in altında kaldı. Avrupa Birliği (AB) ortalaması 1,54 olurken, Türkiye bu

seviyenin de gerisinde yer aldı. 2023'te en yüksek doğurganlık hızı 6,67 çocuk ile Nijer'de görülürken, AB'de en yüksek oran 1,79 ile Fransa'da kaydedildi. Raporda ayrıca, Türkiye'nin dünya nüfusunun %1,1'ini oluşturduğu ve doğuşta beklenen yaşam süresinin kadınlar için 80,3 yıl, erkekler için ise 74,8 yıl olduğu belirtildi.

Bu eğilim nüfusun yaşlanmasına yol açarak uzun vadede ekonomik büyüme, işgücü piyasası ve sosyal güvenlik sistemleri üzerinde baskı unsuru teşkil edecektir. Genç nüfusun azalması üretkenlik ve inovasyon kapasitesini sınırlarken, yaşlı nüfusun artması sağlık ve sosyal hizmet harcamalarının artmasına neden olacaktır.

Bu dönüşümün temelinde değişen sosyal dinamikler ve çalışma hayatının etkileri yatmaktadır. Kadınların işgücüne katılımının artması, kentleşme, eğitim seviyesinin yükselmesi ve ekonomik belirsizlikler doğurganlık kararlarını doğrudan etkilemektedir. Çalışma hayatı ile aile hayatı arasındaki dengeyi korumaya yönelik politikaların eksikliği, çocuk doğurmaya erteleyen veya sınırlayan bir faktör haline gelmektedir. Bu nedenle, azalan doğurganlık oranlarıyla ilişkili riskleri yönetmek için kapsamlı sosyal politikalar geliştirmek ve aile dostu çalışma modellerini teşvik etmek kritik önem taşımaktadır.

Türkiye'de 2008 yılından bu yana uygulanan nüfus artırıcı politikaların etkilerini inceleyen bir çalışma kapsamında, anne adaylarının doğum teşvikleri konusundaki farkındalık düzeyleri araştırılmıştır. Araştırmanın bulgularına göre en bilinen teşviklerden biri "doğum yardımı" olup katılımcıların %66'sı devletin yeni doğan çocuklar için maddi destek sağladığından haberdardır. Bununla birlikte, "baba için doğum izni sağlanması" teşviki katılımcıların %53'ü tarafından bilinmektedir. "Eşi doğum yapan memurlara ücretsiz izin verilmesi"

uygulaması %47 oranında bilinirken, “çalışan babalara 5 gün doğum izni verilmesi” teşviki %45,5 oranında bilinmektedir. Annelere yönelik diğer destekler arasında, katılımcıların %46'sı “emzirme ödeneğinden” haberdarken, %42'si “doğum izni süresindeki artıştan” haberdardır. Tüm çocuklar için “aile yardımı teşvikleri” katılımcıların %41'i tarafından bilinmektedir. “Doğum yapan kadınlar için erken emeklilik hakkı” daha az bilinen bir teşvik olup, katılımcıların %34'ü bu uygulamadan haberdardır. Katılımcıların %26'sı “geçici iş göremezlik ödeneğinden” haberdarken, “vergi indirimi” teşviki %25 ile en düşük bilinirlik oranına sahiptir.

Bu bulgular, doğum teşviklerine ilişkin farkındalığın teşvik türleri arasında farklılık gösterdiğini ortaya koymaktadır. Özellikle, mali destek sağlayan teşvikler daha fazla bilinirken, vergi indirimi ve iş göremezlik ödeneği gibi yardımlar daha az tanınmaktadır. Bu durum, annelik teşviklerine ilişkin bilgilendirme kampanyalarının daha etkin bir şekilde yürütülmesi gerektiğini göstermektedir.

NÜFUS ARTIRICI POLİTİKA ÖNERİLERİ

Nüfus, tarih boyunca askeri, siyasi, ekonomik ve sosyal açıdan önemli bir faktör olmuş ancak bu önemin nedenleri ve öncelikleri zaman içinde değişmiştir.

Artık günümüzde nicelik odaklı değil nitelik odaklı bir nüfus yaklaşımı benimsenmiş, gelişmiş ve gelişmekte olan birçok ülke nüfus politikalarını bu doğrultuda şekillendirmeye başlamıştır. Günümüzde ülkeler ekonomik büyüme ve toplumsal refahı sağlamak için beşeri sermayesi yüksek bir nüfus oluşturmayı hedeflemekte ve bu doğrultuda çeşitli politikalar geliştirmektedir. Nüfus politikaları sadece sayısal artışı teşvik etmekle kalmamakta, aynı zamanda ulusal kimliğin inşası ile de yakından ilişkilendirilmektedir. Bu çerçevede,

nüfusun doğal yollardan artırılması için sağlık hizmetlerine verilen önem güçlendirilmeli, özellikle anne ve çocuk sağlığına yönelik destekler daha da artırılmalıdır.

Ekonomik Teşvikler ve Destekler

Nüfus artışını teşvik etmek için çeşitli ekonomik destek ve teşvikler uygulanabilir. İlk olarak, mevcut doğum yardımlarının artırılması ailelerin çocuk sahibi olma kararını daha kolay vermelerine yardımcı olabilir. Devlet tarafından sağlanan doğum yardımlarının miktarının artırılması, ailelerin ekonomik kaygılarını azaltarak doğurganlık oranlarını olumlu yönde etkileyecektir.

Ayrıca, çocuklu aileler için vergi indirimleri uygulanarak ekonomik yük hafifletilebilir. Çocuk başına gelir vergisinde yapılacak indirimler veya vergi avantajları ebeveynlerin çocuk sahibi olmaya teşvik edilmesine katkı sağlayacaktır.

Konut ve kira sübvansiyonları da ailelerin yaşam standartlarını yükseltmek için önemli bir teşvik olabilir. Çocuklu ailelere uygun fiyatlı konut veya kira sübvansiyonları sağlanması, mali koşulları iyileştirebilir ve çocuk sahibi olmayı teşvik edebilir.

Ayrıca, özellikle çalışan anneler için ücretsiz veya düşük maliyetli kreş hizmetleri sağlanması büyük bir kolaylık olacaktır. Erişilebilir ve kaliteli kreş hizmetlerinin yaygınlaştırılması, ebeveynlerin çalışma hayatlarına devam ederken çocuk bakımıyla ilgili endişelerini azaltarak doğum oranlarının artmasına katkıda bulunabilir.

Çalışma Hayatına Yönelik Düzenlemeler

Nüfus artışını teşvik etmek için ebeveynlerin çalışma koşullarının iyileştirilmesi büyük önem taşımaktadır. Öncelikle, annelik ve babalık izinlerinin uzatılması ailelerin çocuk sahibi olma kararını vermelerini kolaylaştırabilir. Özellikle annelerin

doğumdan sonra bebekleriyle daha fazla zaman geçirebilmeleri hem bebeğin hem de annenin sağlığı açısından önemli bir avantaj olacaktır. Aynı zamanda babalık izninin artırılması, ebeveynlerin çocuk bakımını daha dengeli bir şekilde üstlenmelerini sağlayacaktır.

Bunun yanı sıra esnek çalışma modellerinin yaygınlaştırılması, çalışan annelerin iş hayatlarına daha kolay devam edebilmelerine katkı sağlayacaktır. Tele-çalışma, yarı zamanlı çalışma ve esnek çalışma saatleri gibi uygulamalar, annelerin çocuklarıyla ilgilenmelerini ve iş yerinde aktif kalmalarını kolaylaştıracaktır.

Ayrıca, kadın istihdamının desteklenmesi de nüfus politikaları için kritik bir faktördür. Çocuklu kadınların işgücünde kalmasını teşvik eden destek programları, annelerin işlerinden ayrılmadan kariyerlerine devam etmelerine yardımcı olabilir. İşyerlerinde anne dostu uygulamaların artırılması, kreş desteği sağlanması ve doğum sonrası işe dönüş süreçlerinin kolaylaştırılması kadınların anelik ve çalışma hayatı arasında denge kurabilmelerini sağlayacaktır.

Sosyal ve Kültürel Destekler

Çocuk bakımı ve eğitimi için devlet desteğinin artırılması, nüfus artışını teşvik etmek ve aileleri desteklemek için gereklidir. Özellikle erken çocukluk eğitimi, ücretsiz veya düşük maliyetli kreş hizmetleri ve sağlık hizmetlerine daha kolay erişim, ailelerin çocuk sahibi olma konusundaki endişelerini azaltarak doğum oranlarını olumlu yönde etkileyebilir.

Ayrıca, aile dostu politikaların geliştirilmesi, aileleri ekonomik ve sosyal açıdan daha güçlü hale getirerek çocuk yetiştirmeyi teşvik edebilir. Aile bütünlüğünü korumaya yönelik sosyal destek programları, çocuklu aileler için özel yardımlar ve

ebeveynler için genişletilmiş sosyal yardımlar, bireylerin aile kurma ve çocuk sahibi olma motivasyonunu güçlendirecektir.

Bunlara ek olarak, aile kurmanın ve çocuk yetiştirmenin toplumdaki önemini vurgulamak için evliliği ve çocuk sahibi olmayı teşvik eden kampanyalar düzenlenebilir. Bilinçlendirme faaliyetleri yoluyla çocuk sahibi olmanın bireysel ve toplumsal faydaları anlatılabilir ve gençler daha bilinçli ve cesur kararlar almaya teşvik edilebilir. Medya, eğitim kurumları ve sivil toplum kuruluşları aracılığıyla yürütülen farkındalık kampanyaları nüfus artışı üzerinde olumlu bir etki yaratabilir.

Sağlık Hizmetleri ve Refah Artışı

Nüfus artışının teşvik edilmesi ve ailelerin desteklenmesinde doğurganlık sağlığı ve tedavi sübvansiyonları önemli bir rol oynamaktadır. Doğurganlık oranlarını artırmak için, tüp bebek ve diğer doğurganlık destek programlarına daha fazla mali destek sağlanması, çocuk sahibi olmak isteyen ailelerin önündeki ekonomik engelleri azaltabilir. Devlet tarafından sağlanan bu tür destekler üreme sağlığı hizmetlerine erişimi kolaylaştırabilir ve doğum oranlarının artmasına katkıda bulunabilir.

Buna ek olarak, sağlıklı gebelik ve doğum programlarının güçlendirilmesi, anne adaylarının sağlık hizmetlerinden daha iyi yararlanmasını sağlayarak hem anne hem de bebek sağlığını koruyabilir. Hamilelik sırasında tıbbi desteğin artırılması ve doğum öncesi ve sonrası bakım hizmetlerinin yaygınlaştırılması sağlıklı nesillerin yetiştirilmesine katkıda bulunacaktır.

Aynı zamanda çocuk sağlığına yönelik hizmetlerin güçlendirilmesi de nüfus politikalarının önemli bir unsuru olmalıdır. Anne ve çocuk sağlığını korumak için ücretsiz sağlık taramaları, kapsamlı aşılama kampanyaları ve çocuk hastalıklarına yöne-

lik erken teşhis programları yaygınlaştırılabilir. Bu tür önlemler çocukların sağlıklı büyümesini teşvik edecek ve uzun vadede toplumun refahını artıracaktır.

Bu tür önlemler, nüfus artışını destekleyerek Türkiye'nin demografik dengesini korumasına katkı sağlayabilir. Ancak bu politikaların uzun vadedi, sürdürülebilir ve toplumun ihtiyaçlarına uygun şekilde tasarlanması gerekmektedir.

ULUSLARARASI UYGULAMALAR

Dünya genelinde, nüfus artışını teşvik etmeye yönelik politikalar ülkelerin sosyoekonomik koşullarına ve demografik yapılarına bağlı olarak değişiklik göstermektedir.

Örneğin Fransa, kapsamlı aile politikalarının bir parçası olarak cömert aile yardımları ve genişletilmiş ücretli ebeveyn izni sunarak doğurganlık oranlarını artırmayı başarmıştır.

İsveç, 480 günlük ücretli ebeveyn izni, babaları çocuk bakımına aktif olarak katılmaya teşvik eden düzenlemeler ve ücretsiz kreş hizmetleri ile aile dostu bir işgücü politikası benimsemektedir.

Japonya, düşük doğurganlık oranlarıyla mücadele etmek için mali teşvikler sağlamakta, çalışma saatlerini kısaltarak ebeveynlerin iş ve aile yaşamlarını daha iyi dengelemelerini desteklemekte ve kreş kapasitesini artırmaktadır.

Öte yandan Güney Kore, nakit sübvansiyonları, ücretsiz çocuk bakım hizmetleri ve ebeveyn izni nin genişletilmesi de dâhil olmak üzere kapsamlı devlet desteği yoluyla nüfus artışını teşvik etmeye çalışmaktadır.

Macaristan, çocuklu aileler için büyük vergi indirimleri ile doğumu teşvik edici bir politika izlemektedir.

Tüm bu uygulamalar ebeveyn izni, çocuk bakımı desteği ve ekonomik teşviklerin nüfus artışında kritik bir rol oynadığını göstermektedir. Türkiye'de de benzer politikaların geliştirilmesi doğurganlık oranlarının artmasına katkıda bulunabilecektir.

KAYNAKLAR

<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Dogum-Istatistikleri-2023-53708>

<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/856575>

<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/3244>

<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/187191>

<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/4176323>

<https://www.jstor.org/stable/2117838>

<https://www.jstor.org/stable/1802779>

<https://www.torrossa.com/en/resources/an/5564520>

<https://www.torrossa.com/en/resources/an/5564520>

<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2161831322006986>

